

Ohromne inšpiratívna a komplexná príručka, ktorá poslúži rodičom ako skvelý pomocník pri výchove zdravých, šťastných a nezávislých detí.“ — LYNNE LAWRENCE
výkonná riaditeľka, Association Montessori Internationale (AMI)

Od autoriek
bestsellerovej
série

MONTESSORI PRE DETI

PRÍRUČKA PRE RODIČOV, AKO VYCHOVAŤ ŠIKOVNÉ DETI
S TVORIVOU MYSLOU A LÁSKAVÝM SRDCOM

SIMONE DAVIES A JUNNIFA UZODIKE

Ljndeni

Montessori pre deti

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindenisk
www.albatrosmedia.sk

Lindenisk

Simone Davies, Junnifa Uzodike

Montessori pre deti – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS **MEDIA**

MONTESORI PRE DETI

ĎALŠIE TITULY ZO SÉRIE

Montessori pre bábätká

Montessori pre batolátá

MONTESORI PRE DETI

PRÍRUČKA PRE RODIČOV, AKO VYCHOVAŤ ŠIKOVNÉ DETI
S TVORIVOU MYSĽOU A LÁSKAVÝM SRDCOM

SIMONE DAVIES A JUNNIFA UZODIKE

Z ANGLIČTINY PRELOŽILA
RADKA SMRŽOVÁ

Ljndeni

Simone Davies a Junnifa Uzodike

Montessori pre deti

Prvé slovenské vydanie.

Vydalo vydavateľstvo Lindeni v roku 2025 v spoločnosti Albatros Media Slovakia s. r. o., so sídlom Mickiewiczova 9, Bratislava, Slovenská republika.

Číslo publikácie 3 446

Zodpovedná redaktorka Františka Gibalová

Technický redaktor Tomáš Krejčířík

Z anglického originálu *THE MONTESSORI CHILD: A Parent's Guide to Raising Capable Children with Creative Minds and Compassionate Hearts*, ktorý vyšiel vo vydavateľstve Workman Publishing, 2024, preložila Radka Smržová.

Odborná korektúra Ivana Vonkomerová

Jazyková redakcia Martina Korbová

Sadzba MH creative studio, spol. s r. o.

THE MONTESSORI CHILD: A Parent's Guide to Raising Capable Children with Creative Minds and Compassionate Hearts

Copyright © 2024 by Jacaranda Tree Montessori and Junnifa Uzodike

Illustrations copyright © 2024 by Naomi Wilkinson

This edition published by arrangement with Workman, an imprint of Workman Publishing Co., Inc., a subsidiary of Hachette Book Group, Inc., New York, New York, USA. All rights reserved.

Translation © Radka Smržová, 2025

Slovak edition © Albatros Media Slovakia, s. r. o., 2025

Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie kopírovať a rozmnožovať za účelom rozširovania v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa.

Vytážovanie textu a dát z tejto publikácie v zmysle čl. 4 smernice 2019/790 EÚ je zakázané.

ISBN v tlačenej verzii 978-80-566-4846-9

ISBN e-knihy 978-80-566-4853-7 (1. zverejnenie, 2024) (ePDF)

Cena uvedená výrobcom predstavuje nezáväznú odporúčanú spotrebiteľskú cenu.

e-shop: www.albatrosmedia.sk

e-mail: info@albatrosmedia.sk

*Na pamiatku Onongono. Ďakujem vám, oci a mami,
že ste mi vytvorili pevné zázemie, že ste mi dali krídla
a povzbudzovali ma, aby som sa nebála vzlietnuť.
— Junnifa*

*Pre mamu a ocka:
Ďakujem vám za vašu podporu, nehu a lásku.
Tak veľmi vám ďakujem.
— Simone*

O DEŤOCH

Kahlil Gibran (1883–1931)

Žena, ktorá si na prsiach pridržovala bábätko, riekla: „Povedz nám niečo o deťoch.“
A on povedal:
Vaše deti nie sú vaše.
Sú to synovia a dcéry túžby Života po sebe samom.
Prichádzajú skrze vás, ale nie z vás,
a aj keď žijú s vami, nepatria vám.

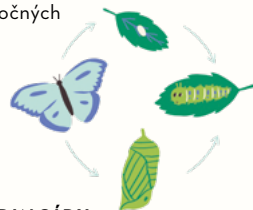
Môžete im dať svoju lásku, ale nie svoje myšlienky,
lebo ony majú svoje vlastné.
Môžete ubytovať ich telá, ale nie ich duše,
lebo ony prebývajú v dome zajtrajška, ktorý nemožno navštíviť,
dokonca ani v snoch.
Môžete sa snažiť byť ako ony, ale nesnažte sa, aby sa ony podobali vám.
Lebo život sa nevracia späť, ani sa neskláňa pred včerajškom.
Ste luky, z ktorých deti vyletujú ako živé šípy.
Lukostrelec vidí na ceste do nekonečna znamenie a ohýba vás
svojou silou, aby jeho šípy leteli rýchlo a ďaleko.
Nech je vaše ohýbanie v rukách lukostrelca radosťou;
Lebo ako miluje šíp, ktorý letí, tak miluje aj luk, ktorý je stabilný.

OBSAH

KAPITOLA 1

ÚVOD

- 02 Na čo nám je doma potrebná Montessori metóda
- 04 Kto sme
- 05 O tejto knihe
- 06 Montessori je pre každé dieťa
- 07 Čo máme radi na 3- až 6-ročných deťoch
- 08 Čo máme radi na 6- až 12-ročných deťoch

KAPITOLA 2

DÔLEŽITÉ MONTESSORI PRINCÍPY PRE 3- AŽ 12-ROČNÉ DETI

- 12 Stručná história Montessori
- 13 Čo je Montessori?
- 16 Ľudské tendencie
- 23 Štyri úrovne vývoja

KAPITOLA 3

VÝCHOVA DIEŤAŤA PODĽA MONTESSORI

- 34 Ako byť sprievodcom
- 36 Položenie pevných základov
- 42 Spoznávanie osobnosti našich detí
- 46 Sebadisciplína a vnútorná motivácia
- 47 Podpora nezávislosti a zodpovednosti
- 49 Výchova zvedavých detí

SKUTOČNÉ PRÍBEHY

- 54 Nigéria
 - Junnifa, Uzo, Solu, Metu, Biendu, Nalu
 - Nduoma Montessori

KAPITOLA 4

AKO SI ZARIADIŤ DOMOV

- 57 Čo je potrebné zohľadniť pri príprave fyzického prostredia
- 60 Izba po izbe
 - 60 Vstupná hala
 - 60 Obývacia izba
 - 64 Kuchyňa a jedáleň
 - 65 Detská izba
 - 68 Kúpeľňa
 - 69 Izby dospelých
 - 69 Herňa
 - 70 Vonkajšie priestory
- 73 Psychologická príprava

SKUTOČNÉ PRÍBEHY

- 74 Spojené kráľovstvo a Malajzia
 - Nusaibah a Noah
 - Rumi Montessori

KAPITOLA 5

MONTESSORI AKTIVITY PRE DETI

- 76 Podpora rozvoja dieťaťa
- 80 Prečo sú Montessori aktivity dôležité
- 84 Najčastejšie otázky týkajúce sa podpory rozvoja dieťaťa

SKUTOČNÉ PRÍBEHY

- 88 Holandsko a Ukrajina
 - Yuliya, Klaas-Willem, Yvann, Natasha
 - Vitajte v Montessori

KAPITOLA 6

PODPORA SOCIÁLNEHO A MORÁLNEHO ROZVOJA DIEŤAŤA

- 90 Podpora sociálneho rozvoja
- 92 Podpora morálneho rozvoja
- 93 Dodatočné úvahy o sociálnom a morálnom rozvoji 6- až 12-ročných detí
- 94 Podpora láskavosti a zdvorilosti
- 98 Ide sa von
- 98 Ako riešiť bežné morálne a behaviorálne problémy
- 106 Ako sa stať sociálne citiacim človekom
- 109 Budovanie rodinnej kultúry

SKUTOČNÉ PRÍBEHY

- 110 Diné a Acoma Pueblo, Nové Mexiko, Národná rezervácia Navajo: Joshuaa, Kaleb, Kateri @ndnslp a fakulta Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health

KAPITOLA 7

UVEDENIE DO PRAXE

- 112 PRVÁ ČASŤ
 - UPLATŇOVANIE MONTESSORI METÓDY V KAŽDODENNOM ŽIVOTE
- 112 Každodenný rytmus
- 118 Rytmus ročných období
- 121 Stravovanie a stolovanie
- 126 Spánok
- 128 Toaleta a noci bez precikania
- 130 Starostlivosť o zuby

132 **DRUHÁ ČASŤ**
PRAKTICKÉ OTÁZKY

- 132 Kedy pomáhať deťom... A kedy nie
135 Ako podporovať samostatnosť
136 Samy doma
137 Cestovanie s deťmi
138 Dvoj- a viacjazyčnosť
139 Montessori pre deti s postihnutím
alebo neurodivergenciou

141 **TRETIA ČASŤ**
KEĎ NASTANÚ ZLOŽITÉ SITUÁCIE

- 141 Rozvíjanie spolupráce
147 Keď je dieťa rozrušené
150 Stanovenie láskavých a jasných hraníc,
keď je to potrebné
152 Spoločné riešenie problémov
153 Riešenie konfliktu medzi dvoma stranami
154 Ako napraviť svoju chybu
155 Niektoré bežné problémy

158 **ŠTVRTÁ ČASŤ**
ROZBERANIE CITLIVÝCH TÉM

- 161 Rozhovory o smrti
162 Rozhovory o sexe
165 Rozhovory o ľudskom tele
167 Rozhovory o peniazoch
169 Rozhovory o krádeži
170 Rozhovory o technológiách
174 Rozhovory o hre so zbraňami
175 Rozhovory o vojne a klimatických zmenách
177 Rozhovory o viere

178 **PIATA ČASŤ**
SPOLUPRÁCA S OSTATNÝMI

- 180 Niektoré špeciálne vzťahy

SKUTOČNÉ PRÍBEHY

- 186 Singapur a Spojené kráľovstvo
Jasmine, Andrew a ich tri deti
Trojminútové Montessori

KAPITOLA 8
PRÍPRAVA DOSPELÉHO

- 188 Ako sa prejavujeme pred svojimi deťmi
191 Ako sa prejavujeme pred sebou
194 Ako rastieme
198 Ako praktikovať sebareflexiu
201 Ako nechať deti roztriahnuť krídla a vzlietnuť

SKUTOČNÉ PRÍBEHY

- 204 USA
Sveta, Johann, Maya, Nina
Je to praktický život

KAPITOLA 9

ČO NÁS ČAKÁ A NEMINIE?

- 206 Prechod do tretej úrovne vývoja
207 Kto je dieťa tretej vývojovej úrovne,
tínedžer?
210 Čo si Dr. Montessori predstavovala
pre dospievajúcich?
213 Máme doma Montessori tínedžera
225 Tínedžeri a škola
226 Tínedžer v rýchlom sa meniacom svete
228 Dospelosť: štvrtá úroveň vývoja
230 Cesta k mieru

- 232 Aktivita
- 268 Dieťa píše list rodičom, opatrovateľom a blízkym
- 269 Desatoro podľa Montessori

270 POĎAKOVANIE

272 REGISTER

PREJDITE NA STRÁNKU WORKMAN.COM/MONTESSORI, KDE NÁJDETE:

40 spôsobov budovania sebadisciplíny a vnútornej motivácie – A Caterpillar's Journey The Montessori Adolescent at the Montessori Centre for Work and Study, Rydet, Sweden

Ako funguje Montessori?

Štartovacie balíčky aktivít

Zoznam aktivít podľa záujmov

Úvod do problematiky

Ako si vyrobiť knižku

Recept na prípravu domácej plastelíny

Čo hľadať v Montessori škole

Ako vyzerá Montessori vzdelávací program v školskom zariadení pre deti od 3 do 6 rokov a od 6 do 12 rokov

Ak nechcú chodiť do školy a ďalšie časté otázky

Keď sa rodičia rozídu

Viac

ÚVOD

1

- 02 Na čo nám je doma potrebná
Montessori metóda
- 04 Kto sme
- 05 O tejto knihe
- 06 Montessori je pre každé dieťa
- 07 Čo máme radi na 3- až 6-ročných deťoch
- 08 Čo máme radi na 6- až 12-ročných deťoch

NA ČO NÁM JE DOMA POTREBNÁ MONTESSORI METÓDA

Čo keby existoval jednoduchší spôsob výchovy detí? Ako rodičia sa snažíme sklbiť náročné úlohy v práci a doma, nájsť si čas na zábavu a zároveň prispieť k rozvoju svojej komunity. Popritom čelíme vážnym otázkam týkajúcim sa ľudskosti, vplyvu technológií a budúcnosti našej planéty.

My (Junnifa a Simone) veríme, že Montessori je liekom na toto trápenie. Poďme si osvojiť nástroje, ktoré nám pomôžu porozumieť deťom, vidieť ich zo širšej perspektívy a vychovávať ich s radosťou. A to aj v budúcnosti plnej neistoty.

Montessori prístup ponúka to, čo Junnifa a Simone s obľubou nazývajú „triumfát“.

Po prvé je to výchova v duchu úcty, lásky a porozumenia. Ako rodičia a opatrovatelia sme sprievodcami našich detí, nie ich šéfmi či sluhami. Sme na ich strane a životom putujeme bok po boku. Kráčame cestou, na ktorej je všetko (dobré aj zlé) príležitosťou na ďalšie učenie a rast.

Po druhé je to premyslene usporiadané domáce prostredie, ktoré priblíži dieťaťu svet mimo nášho domova, aby sa mohlo rozvíjať, malo pocit, že niekam patrí, a stalo sa plnohodnotným členom rodiny a komunity.

Po tretie sú tu aktivity, ktoré zodpovedajú potrebám nášho jedinečného dieťaťa a podporujú tak jeho komplexný rozvoj – kognitívny, emocionálny, sociálny a duchovný.

Dr. Montessori vyvinula tento prístup pred viac ako 100 rokmi. Možno sa pozastavíme nad tým, že je aj v dnešnom svete stále aktuálny. Čitateľom by sme v tejto súvislosti chceli pripomenúť, že potreby a charakteristické črty detí sa nezmenili. Deti sa potrebujú hýbať, vyjadrovať, nadväzovať kontakty s ostatnými a spoznávať svet okolo seba. Preto chceme, aby sa neučili z donútenia, ale z vnútornej túžby, a tento plameň chránime a podnecujeme. Montessori je zároveň prístup, ktorý sa dá využiť pri všetkých typoch detí po celom svete a funguje už viac ako sto rokov. Je to filozofia, vďaka ktorej sa každé dieťa môže rozvíjať jedinečným spôsobom, podľa vlastného časového a učebného plánu a osobitých záujmov.

Ak tieto princípy uplatníme u seba doma, naše deti z toho môžu ťažiť bez ohľadu na to, či navštevujú Montessori školu alebo nie. Keďže ich uplatňujeme v rámci svojej rodiny a životnej situácie, Montessori sa tak stáva dostupným, spravodlivým a kultúrne citlivým nástrojom.

Mnohí ľudia by mohli povedať: „Nuž, mne sa podarilo vychovať dieťa aj bez Montessori.“ Možno je to pravda, pokiaľ ide o hŕstku tých, ktorých rodiny im poskytli bezpodmienečnú podporu alebo ktorí sa o seba dokázali postarať napriek rôznym životným okolnostiam.

Oveľa bežnejšie je, že si nahovárame, že sa nám darí celkom dobre. Ak načrieme trochu hlbšie, možno napokon zistíme, že naše sny sa rozplynuli alebo že sme sa vydali cestou, ktorú nám určili rodičia či spoločnosť. Možno si uvedomíme, že nedokážeme byť stopercentne sami sebou a živíme v sebe odpor a hnev voči ľuďom, ktorí zmýšľajú inak ako my (či už ide o politiku, náboženstvo, záujmy, kultúrne zázemie, ekonomické postavenie atď.), alebo voči členom svojej rodiny. Možno nám dôjde, že sme sa nikdy nenaučili vyjadrovať svoje emócie a stanoviť si láskavé a jasné hranice vo vzťahu k druhým alebo že si stále jatrime staré rany a nevyriešené traumy. Vtedy prídeme na to, že aj nám by výchova podľa Montessori prospela.

Montessori prístup sa teší veľkej popularite nie preto, že by bol nejakým módnym výstrelkom, ale preto, že hľadá spôsob, ako vychovať z detí kreatívne a kriticky mysliace bytosti, ktoré dokážu žiť v harmónii s ostatnými a starať sa o Zem.

Nemôžeme vám sľúbiť, že sa z vášho dieťaťa stane technologický génius ako chlapci z Googlu (hoci aj oni rozvinuli veľkú časť svojej kreativity vďaka tomu, že navštevovali Montessori školu). Podelíme sa však s vami o všetky tajomstvá, ako vychovať šikovné deti s tvorivou myslou a láskavým srdcom. Deti, ktoré sa stanú sebavedomými, láskavými a úctivými dospelými, ktorým záleží na vlastných potrebách, na potrebách druhých a na našej planéte. Nech sa vydajú akýmkoľvek smerom – či už budú mechanikmi, generálnymi riaditeľmi, rodičmi, vedcami, programátormi, poľnohospodármi alebo pedagógmi –, v každom prípade sa im podarí prispieť k rozvoju spoločnosti.

Na deti, dospelých a životné prostredie sa budeme odvolávať často. Existuje medzi nimi dynamický vzťah. Naučíme sa porozumieť dieťaťu a tomu, ako môžeme pripraviť nielen seba, ale aj priestor, v ktorom žijeme, tak, aby sme ho podporovali. Presvedčíme sa o tom, že naše zásady sú v podstate celkom prirodzené a fungujú intuitívne, a predsa na ne mnohí z nás zabudli. Naučíme sa, ako pozorovať, ako radšej odpovedať, než zbytočne reagovať, ako porozumieť potrebám a vlastnostiam detí, a mnoho ďalšieho.

Podme sa dozvedieť viac o tom, aké je Montessori dieťa.

KTO SME

Junnifa pracuje ako učiteľka v Association Montessori Internationale (AMI) pre deti od 0 do 3 rokov, od 3 do 6 rokov a od 6 do 12 rokov, je vydatá a má štyri deti, ktoré vychováva podľa Montessori princípov. Junnifa je zakladateľkou a riaditeľkou školy Fruitful Orchard Montessori v Abuji v Nigérii, ktorá poskytuje starostlivosť deťom od 15 mesiacov do 12 rokov, je členkou rady AMI a absolventkou výcviku v rámci prístupu Resources for Infant Educators (RIE).

Junnifa mala šťastie, že narazila na Montessori pedagogiku ešte pred narodením prvého dieťaťa. Umožnilo jej to vydať sa na rodičovskú púť s pochopením potrieb svojich detí a s nástrojmi, ktoré ako matka potrebovala. Ako deti prechádzali jednotlivými úrovňami vývoja, pokračovala v ďalšom vzdelávaní. Výchova, riadenie školy, chod triedy na základnej škole a poskytovanie pomoci rodinám v jej komunite a na celom svete naďalej posilňujú jej vieru v Montessori princípy. Verí, že sú základom pre budovanie dobrého života a súdržnej spoločnosti založenej na úcte a zodpovednosti, v ktorej sa každý učí starať sa o seba, ostatných, životné prostredie (hmotné aj nehmotné), a tým ju podporovať.

Ako Montessori pedagogička a matka nachádza v každom dieťati, s ktorým pracuje, dar. Doma svojim deťom bezhranične dôveruje, vedie ich a podporuje v nich silný zmysel pre nezávislosť, pričom buduje pevnú rodinu a komunitu. Montessori princípy uplatňuje kultúrne relevantným spôsobom. Zúčastnila sa na školeniach v Spojených štátoch, Taliansku, Indii a Južnej Afrike.

Simone pôsobí v Association Montessori Internationale (AMI) pre deti od 0 do 3 rokov, je držiteľkou certifikátov AMI asistentky pre deti vo veku od 3 do 6 rokov a od 6 do 12 rokov a pedagogičkou pozitívnej disciplíny. V Montessori školách pracuje od roku 2004 a od roku 2008 vedie kurzy pre rodičov a deti v Jacaranda Tree Montessori v Holandsku.

Pri výchove svojich dvoch detí (dnes už mladých dospelých) uplatňovala zásady Montessori prístupu. Sklamaná tradičným vzdelávacím systémom ich najprv poslala do Montessori detskej herne a škôlky v Castlecragu v Austrálii a až do veku 12 rokov navštevovali Montessori školu v Holandsku. Aj po tom, čo nastúpili na bežnú strednú školu a neskôr na univerzitu, Simone doma naďalej uplatňovala Montessori princípy.

Videla, ako sa jej vďaka týmto princípom podarilo položiť základy pre rozvoj empatických, láskavých a zvedavých detí. Ich vzťah bol odjakživa založený na vzájomnom rešpekte. Nemusela sa im vyhrážať, aby ich prinútila spolupracovať. Pomáhali jej pripravovať jedlo a naučili sa výborne piecť. Všetky sa venovali nejakému športu, učili sa hrať na hudobnom nástroji, trávili čas s kamarátmi a užívali si hodiny na zemi v obývačke strávené lepením komiksov a vystrihovaním nápisov pre tajné kluby inšpirované ich obľúbenou literatúrou.

Život podľa týchto princípov ovplyvnil aj rodinné dovolenky, ktoré trávili behaním po farme, stavaním vodných priehrad na pláži alebo navštevovaním múzeí v rôznych mestách. Simone priznáva, že skutočnosť, že mohla toto všetko svojim deťom ponúknuť, vníma ako obrovské privilegium. A druhým dychom dodáva, že Montessori neznamená vychovať dokonalé deti. Ani tie jej sa v uplynulých rokoch nevyhli rôznym ťažkostiam a zápoleniam, a preto sa s vami podelí o to, ako sa v takýchto situáciách zorientovali a našli ten povestný „sever“.

Vďaka uplatňovaniu Montessori metódy sa im podarilo nájsť hojnosť pokoja a radosti a vybudovať si s deťmi skutočne pevné puto. Preto im neostáva nič iné, len dúfať, že sa to podarí aj vám.

O TEJTO KNIHE

Po tom, čo Simone napísala knihu *Montessori pre batolátá* a spolu s Junnifou zasa knihu *Montessori pre bábätká*, si čitatelia pýtali aj niečo pre staršie vekové kategórie. Výsledkom je kniha, ktorú práve držíte v rukách. Zozbierali sme vedomosti Dr. Montessori a poznatky z nejedného výcviku, ktorý sme absolvovali. Čerpali sme aj zo skúseností s našimi deťmi a mnohými rodinami, nevynechali sme ani informácie zo značného množstva výskumov, odborného vzdelávania, kurzov, podcastov, workshopov a od mnohých ďalších Montessori pedagógov, ktorí sa podieľali na tvorbe tejto knihy. Napokon sme ju zostavili do podoby príručky určenej rodinám s deťmi od 3 do 12 rokov.

Cieľom tejto knihy nie je zariadiť naše domovy ako Montessori učebňu. Popravde to vôbec neodporúčame. Táto kniha nie je ani zďaleka knihou o domácom vzdelávaní podľa Montessori metódy. Našou snahou bolo sprostredkovať vám, ako môžete doma uplatňovať Montessori princípy bez ohľadu na to, či vaše dieťa chodí do Montessori školy, alebo nie.

Túto knihu si môžete prečítať od začiatku do konca alebo ju otvoriť na ľubovoľnej strane a nájsť v nej zopár múdrych rád, ktoré sa dajú uplatniť v praxi už dnes. Dúfame, že ju využijete ako „barličku“ a osvojíte si jednotlivé princípy, ktoré sa časom stanú vašou druhou prirodzenosťou. Potom sa dokážete postaviť na vlastné nohy (a vrátiť sa ku knihe, keď si budete potrebovať osviežiť pamäť alebo keď prídu ťažké chvíle).

Či už o tejto metóde počujete prvýkrát, alebo ste sa jej venovali ešte pred narodením svojich detí, dúfame, že od našej knihy budete odchádzať s dôverou, hlbším porozumením svojim deťom a silnejším spojením s vašou rodinou. Ak ste Montessori metódu ešte nikdy nepraktizovali, chceme vás uistiť, že nikdy nie je neskoro. Zo začiatku sa vám môže zdať, že pozorovanie, príprava domova, seba samých a podpora vývoja vášho dieťaťa novým spôsobom je

obrovská zmena, ale vedzte, že vaša investícia sa vám vráti. Montessori neposkytuje rýchle riešenia, ale komplexný a dlhodobý perspektívny plán.

Poznámka: Zachovali sme pôvodné citáty zo spisov Dr. Montessori, ktoré sú väčšinou rodovo podmienené, čo reprezentuje dobu a miesto jej pôsobenia.

ĎALŠÍ MATERIÁL NA ČÍTANIE

Pokiaľ ide o vedecké poznatky a myšlienky obsiahnuté v našej knihe, odkazujeme čitateľov na:

- vyčerpávajúcu a zároveň zrozumiteľnú publikáciu Angeline Stollovej Lillardovej *Montessori: The Science Behind the Genius*
- online prílohu Miry Debsovej a Angely K. Murrayovej „Ako funguje Montessori?“ (workman.com/montessori)

MONTESSORI JE PRE KAŽDÉ DIEŤA

Veríme, že Montessori sa dá uplatniť v každej domácnosti, s každým dieťaťom, kdekoľvek na svete a bez ohľadu na rodinnú situáciu. Spočíva v uvedomení, že každé dieťa je jedinečné, v podpore jeho individuálneho rozvoja a vo vykonaní potrebných zmien.

Táto metóda nie je určená len deťom, ktoré dokážu potichu sedieť a odložiť hračku, s ktorou sa hrali, späť na poličku. Je obzvlášť vhodná pre deti, ktoré neobsedia. Pri hre sa pohybujú, tancujú a spievajú, tvoria hudbu, objavujú rytmy a vykonávajú veľké a malé pohybové aktivity. Montessori metóda je určená pre všetky typy žiakov. Pre tých, ktorým sa páči učiť sa pomocou vizuálnych, sluchových aj kinestetických vnemov (tí, ktorí sa radi dotýkajú a ohmatávajú veci, aby ich spoznali). Je vhodná pre deti, ktoré uprednostňujú učenie prostredníctvom činnosti, ale aj také, ktoré sa rady učia prostredníctvom pozorovania.

Dr. Montessori vnímala potenciál u všetkých detí vrátane tých, ktoré sa vyznačujú neurodivergenciou (napr. sú autistické, špeciálne nadané alebo majú ADHD, zmyslové problémy alebo rozdiely v učení), trpia zdravotným postihnutím (mentálnym alebo telesným), sú nepočujúce, nevidiace alebo vykazujú znaky (selektívneho) mutizmu.

ČO MÁME RADI NA 3- AŽ 6-ROČNÝCH DEŤOCH

Sú zvedavé. Zatiaľ čo my by sme možno najradšej zostali celý deň v posteli, naše 3- až 6-ročné deti sa nemôžu prestať učiť a hýbať. Neustále objavujú množstvo nových vecí a neprestajne sa pýtajú „Čo?“ a „Prečo?“ a túžia pochopiť svet okolo seba. Chcú poznať názvy vecí, vzájomné vzťahy medzi ľuďmi a jednoduché vysvetlenia, ako veci fungujú.

Pochopia veci bez námahy. Dr. Montessori opísala detskú myseľ v tomto veku ako *absorbujúcu myseľ*, ktorá dokáže prijímať podnety bez väčšieho úsilia podobne ako špongia. Stretávame sa s tým, že deti v tomto veku sa naučia niekoľko jazykov bez akejkoľvek formálnej výučby, osvojujú si spôsob pohybu, komunikácie a počúvania, začínajú skúmať symboly, ako sú písmená, čísla, mapy a vlajky, a vnímajú spoločenský život ostatných. Zatiaľ čo absorbujúca myseľ dieťaťa mladšieho ako 3 roky je nevedomá a prijíma všetko bez vedomého pričinenia, myseľ dieťaťa vo veku 3 až 6 rokov si uvedomuje, čo prijíma, a túži si vyjasniť všetko, čo sa naučila v predchádzajúcich rokoch.

Berú veci doslovne. Svet chápú veľmi konkrétne na základe toho, čo vidia okolo seba. Toto chápanie reality je dôležitým základom pre ich rozvíjajúcu sa predstavivosť. Aj vďaka tomu sa s nimi dajú viesť fascinujúce rozhovory. Ak sa ich napríklad spýtate, čo by sa stalo, keby ste nemali mozog, odpoveďou môže byť, že by vaša hlava vyzerala ako hrniec plný bolonskej omáčky!

Rady komunikujú a chcú sa slobodne vyjadrovať. Do veku 3 rokov sa deti väčšinou naučia formulovať svoje názory slovne. Vo veku od 3 do 6 rokov sa im rozširuje slovná zásoba a začínajú sa neformálne zoznamovať s gramatikou. Približne vo veku 6 rokov sa už mnohé deti dokážu vyjadrovať (rozprávať a písať) a rozumieť ostatným (počúvať a čítať). Rady sa vyjadrujú aj tancom, hudbou a umením.

Zaujímajú sa o priradovanie, triedenie, zoradovanie a klasifikovanie dojmov z okolitého sveta prostredníctvom svojich zmyslov. Stále sa učia pomocou zmyslových vnemov. To znamená, že sa učia a prijímajú informácie prostredníctvom hmatu, čuchu, sluchu, zraku a chuti všetkého, s čím sa stretnú. Slovné inštrukcie alebo prednášky sú pre ne menej zaujímavé. Oveľa vzrušujúcejšie sú vlastné objavy a skúmanie. Objavujú vlastnosti materiálov, s ktorými sa stretávajú – drsné a hladké, dlhé a krátke, mäkké a hlasné, horúce a studené, svetlé a tmavé.

Vedia, že opakovanie je matka múdrosti. Keď sa 3- až 6-ročné dieťa snaží niečo zvládnuť, bude to opakovať dovtedy, kým sa mu to nepodarí. V triede môžeme byť svedkami toho, ako dieťa viaže mašle, rozvážuje ich a viaže odznova, alebo sa k tej istej činnosti vracia každý deň počas dvoch týždňov a potom od toho upustí.

Rady sa zapájajú do každodenného života. Deti v tomto veku milujú to, čo nazývame praktické činnosti spojené s každodenným životom. Rady sa učia, ako sa o seba postarať,

tým, že si napríklad učešú vlasy, polejú domáce rastliny, postarajú sa o domácich miláčikov či prestrú stôl. Učia sa postupnosť krokov, zdokonaľujú svoju koordináciu a pohyby a tešia sa, keď môžu priložiť ruku k dielu. Prostredníctvom týchto činností sa tiež oboznamujú so svojou kultúrou používaním bežných predmetov (napríklad s príborom, ktorý používame pri jedle) a zvykov (napríklad ako sa zdravíme).

Dokážu oveľa viac, než by sme čakali. Dokážu si upiecť palacinky, zaviazať si šnúrkou na topánkach, nakresliť mapu Afriky a označiť jednotlivé krajiny aj ušit' ozdobný vankúš. Keď majú vytvorené prostredie na to, aby sa im darilo, slobodu vybrať si, čo sa im páči, po svojom boku trpezlivého dospelého alebo staršie dieťa, ktoré môžu požiadať o pomoc, ak sa dostanú do úzkych, a čas na precvičovanie a osvojovanie zručností, dokážu realizovať a dokončiť časovo náročné a detailné úlohy.

Väčšinou žijú v prítomnom okamihu. Čas síce chápú lepšie, ako keď boli malé, no „včera“ pre ne môže byť akýkoľvek čas v minulosti a „zajtra“ akýkoľvek čas v budúcnosti. Pripomínajú nám, aby sme žili v prítomnosti, tu a teraz, a príliš sa nezameriavali na minulosť alebo budúcnosť. Majú na práci veci, ktoré musia urobiť práve teraz, a tie sú predsa oveľa dôležitejšie.

ČO MÁME RADI NA 6- AŽ 12-ROČNÝCH DEŤOCH

V prvom rade s nimi úprimne súcitíme. Často sú totiž kritizované za to, že sú drzé, neporiadne a odvrávajú. Mnohí rodičia sa možno sami seba pýtajú, čo sa stalo s ich malým zlatičkom. Deti v tomto veku vstupujú do novej fázy vývoja (druhá úroveň) a budeme ich musieť podporovať inak. Ako dospelí tu však stále zohrávame dôležitú úlohu.

Staršie deti sa riadia rozumom, predstavivosťou a svojimi rozvíjajúcimi sa morálnymi hodnotami. Priťahuje ich práca v skupinách, ktoré nepatria k rodine, pôsobenie v nich a spolupatričnosť k nim. Ich vytrvalosť a túžba po vedomostiach narastá a chcú zmeniť svet k lepšiemu. Pre 6- až 12-ročné deti vo všeobecnosti platí, že:

Sú stabilnejšie. Rýchle tempo fyzického rastu sa začína spomaľovať a ustalať. Vypadávajú im mliečne zuby a ich buclaté tváričky a nožičky sú čoraz silnejšie. Stávajú sa dobrodružnejšími a odvážnejšími a s radosťou sa s nami delia o svoje výkony.

Majú obrovský zmysel pre spravodlivosť. Chcú, aby si boli všetci rovní, aby bolo všetko fér. Ak je na stole desať sušienok a šesť detí, radšej by boli, keby každé dieťa dostalo jednu sušienku a na tanieri by zostali štyri, než aby niekto dostal dve. Keďže sa vyžívajú v zákone a poriadku, môžeme ich požiadať, aby nám pomohli vytvoriť dohody platné pre domácnosť,

ktoré budú s radosťou dodržiavať a presadzovať. Zároveň sa snažia byť ochrancami pravdy a ochotne nás upozornia, keď niekto urobí niečo zlé. Ich cieľom je dodržiavať pravidlá a rozlišovať správne od nesprávneho.

Zbožňujú byť súčasťou skupiny. Postupne sa učia, ako byť užitočnými členmi kolektívu, hlbšie skúmajú koncept spravodlivosti, učia sa, ako myslia ostatní, rozvíjajú empatiu a považujú sa za ochrancov tých, ktorých vnímajú ako „slabších“. Trénujú si, ako byť členmi skupiny, a možno budú potrebovať našu pomoc pri usmerňovaní niektorých zo svojich prirodzených inštinktov týkajúcich sa spoločenského správania.

Majú záujem o tajné jazyky. Niektoré fascinujú šifry a hieroglyfy, iné si dokonca vymyslia vlastný jazyk, ktorý ich spoľahlivo odliši od rodiny, a popritom si vytvárajú vlastnú sociálnu sieť s kamarátmi.

Sú schopné urobiť poriadny kus práce (a narobiť pritom veľký neporiadok!). Ak má ich úloha nejaký zmysel, ak ju budú vykonávať v skupine a ak bude v súlade s ich záujmami, potom sa do nej budú chcieť pustiť. Rady sa delia o nové poznatky a objavy. Teraz potrebujú širšie prostredie na skúmanie, t. j. nestačí im len domov a škola. Môžeme im dať celý vesmír – nielen matematiku a gramatiku, ale aj predmety ako biológiu, históriu, geografiu, astronómiu a mechaniku. Učia sa, že všetko spolu súvisí a že všetko vo vesmíre (od baktérie cez pavúka až po nich samých) má vlastnú *vesmírnu misiu* a osobitnú úlohu.

Využívajú svoju predstavivosť na skúmanie vesmíru. Už nepoužívajú len zmysly, ale dokážu zapojiť svoju predstavivosť, aby porozumeli iným kultúram, prostrediam a veciam, ktorých sa nemôžu fyzicky dotknúť alebo ich vidieť. Simone sa niekde dopytala, že sa to označuje ako „používanie očí mysle, nielen tela“. Môžu to robiť tak, že si niečo vymyslia a následne prídu na spôsob, ako vyriešiť problém, napríklad problém s odpadkami, alebo použijú svoju predstavivosť, aby sa vcítili do iného človeka.

Budujú si základy na to, aby z nich vyrástli dospelí ľudia, ktorí sa budú podieľať na živote spoločnosti a budú prospešní pre ostatných. Učia sa, že môžu pomáhať svojej triede, spolužiakom, rodine a ostatným členom spoločnosti, napríklad tým, že pokosia trávnik staršiemu susedovi alebo napíšu list miestnemu úradu a požiadajú ho, aby opravil prasklinu na chodníku, ktorá by mohla znevýhodniť osoby na vozíku.

ČO SA NÁM NAŠE DETI SNAŽIA POVEDAŤ

3- AŽ 6-ROČNÉ DETI

Keď povedia: „Nie, urob to ty!“, **V SKUTOČNOSTI** hovoria: „Pomôžeš mi začať?“ alebo „Budeš pri mne, keď sa do toho pustím?“

Keď sa pýtajú „Čo?“ alebo „Prečo?“, **V SKUTOČNOSTI** chcú porozumieť všetkému, čo ich obklopuje. Podporujte ich v tom.

Keď povedia: „Ale ja nechcem ísť do postele!“, **V SKUTOČNOSTI** hovoria: „Chceš povedať, že je naozaj čas ísť spať, alebo si taká unavená, že sa ti nechce ma uspať?“

Keď plačú, nepredstierajú to. **V SKUTOČNOSTI** nám tým hovoria: „Nedarí sa mi. Pomôžeš mi upokojiť sa? Potom napravím, čo som pokazil.“

Keď žiadajú o pomoc, **V SKUTOČNOSTI** hovoria: „Pomôž mi, aby som to zvládol sám.“ Tak sa naučia starať sa o seba, o druhých a o priestor okolo seba.

Keď nepočúvajú, **V SKUTOČNOSTI** hovoria: „To, čo mi hovoríš, sa mi teraz nechce robiť. Môžeš ma nechať dokončiť si svoje a potom sa ma opýtať znova tak, aby som to chcel urobiť?“

6- AŽ 12-ROČNÉ DETI

Keď sa hádajú a vykrikujú: „To nie je fér!“, **V SKUTOČNOSTI** sa snažia pochopiť spravodlivosť a to, ako veci naozaj fungujú.

Keď sa v jednom kuse vyhovávajú, **V SKUTOČNOSTI** si overujú hranice a zákonitosti dobra a zla.

Keď robia veľký neporiadok, **V SKUTOČNOSTI** objavujú a realizujú veľké dielo a často si pritom usporadúvajú myšlienky, hoci to môže byť ťažko viditeľné.

Keď plačú, nepredstierajú to. **V SKUTOČNOSTI** hovoria: „Áno, som starší, ale teraz sa mi vôbec nedarí. Pomôžeš mi upokojiť sa? Potom napravím, čo som pokazil.“

Keď kladú hlboké otázky, **V SKUTOČNOSTI** nás žiadajú, aby sme im pomohli myslieť samostatne a poskytl im nástroje a rámce na skúmanie myšlienok a hľadanie odpovedí.

Keď sa zdá, že nepočúvajú, **V SKUTOČNOSTI** veľmi dobre počúvajú. Možno neodpovedajú alebo sa neriadia pokynmi, ale počúvajú.

DÔLEŽITÉ MONTESSORI PRINCÍPY PRE 3- AŽ 12-ROČNÉ DETI

2

- 12 Stručná história Montessori
- 13 Čo je Montessori?
- 16 Ľudské tendencie
- 23 Štyri úrovne vývoja

STRUČNÁ HISTÓRIA MONTESSORI

Dr. Maria Montessori bola talianska lekárka, antropologička a vedkyňa, ktorá sa zaujímala o všetko od práv žien až po geometriu a botaniku – a predovšetkým o deti.

Narodila sa v roku 1870 a získala vzdelanie a možnosti, ktoré boli pre ženy v jej dobe nezvyčajné. Po štúdiu medicíny začala pracovať s deťmi so špeciálnymi potrebami (vtedy označovanými ako „delikventné deti“) a zaznamenala mimoriadne výsledky. (Prihlásila ich na štátnu skúšku. Väčšina z nich ju úspešne zložila, pričom niektoré získali vyššie skóre ako deti bez špeciálnych potrieb.) Na základe toho usúdila, že deti bez špeciálnych potrieb by sa mohli rozvíjať ešte lepšie.

V roku 1907 dostala možnosť overiť si svoje predpoklady priamo v talianskom vzdelávacom systéme. Otvorila Casa dei Bambini, v tom čase prvý dom pre deti pracujúcich rodičov s nízkymi príjmami žijúcich v chudobných štvrtiach talianskeho mesta San Lorenzo.

Škola sa stala jej laboratóriom. Pozorovala deti, dokumentovala všetko, čo videla, a podporovala ich rozvoj. Ak sa ukázalo, že majú o niečo záujem, poskytla im to. Ak ich niečo prestalo baviť, nahradila to niečím novým. Sledovala ich prirodzené tendencie a podľa nich upravovala okolité prostredie. Na rozdiel od vtedajšieho všeobecne rozšíreného názoru, že deti sú tvrdohlavé, sebecké a neochotné deliť sa, Dr. Montessori zistila, že ak sú v správnom prostredí a ich potreby sú naplnené, deti sú starostlivé, schopné a ochotné učiť sa.

Jej prístup bol jedinečný v tom, že sa o deťoch neučila na základe dohadov, teórií alebo predpokladov, ale jednoducho ich sledovala. To, čo nazývame Montessori metódou, je v skutočnosti obyčajné pozorovanie, pri ktorom nám deti samy sprostredkujú, čo sa im páči, čo preferujú a aké sú ich osobitosti v rôznom veku.

Dr. Montessori pracovala s deťmi po celom svete a svoju metódu overovala a zdokonaľovala až do svojej smrti v roku 1952. Správy o jej práci sa šírili a všetci (pedagógovia, rodičia, vládni úradníci, vysokí predstavitelia), ktorí ju prišli pozorovať a učiť sa od nej, sa po návrate domov snažili jej postupy napodobniť – vytvárali vhodné prostredie, sledovali deti a naplňovali ich potreby. Jej metódy sa tešili pozitívnym a ľahko dosiahnuteľným výsledkom.

Aj po vyše sto rokoch pedagogovia, rodičia a opatrovatelia na celom svete uplatňujú rovnaký prístup a zisťujú, že základné charakteristiky detí – ich ľudské tendencie a potreby – sa nezmenili. Deti sú nezávislé a schopné, dokážu počúvať a riadiť sa pokynmi, vedia sa podeľiť a vedia sa starať. Tieto vlastnosti sú súčasťou ich prirodzenosti. Preto sú aj dnes metódy Dr. Montessori rovnako aktuálne ako v čase jej pôsobenia.

ČO JE MONTESSORI?

Jednou z najčastejších a zároveň najkomplikovanejších otázok, ktoré si kladie každý, kto sa s Montessori stretáva po prvýkrát, je: „Čo je Montessori?“ Montessori je totiž veľmi široký pojem: je to perspektíva, optika, postoj a forma múdrosti.

Montessori je životná filozofia. Spôsob života a bytia s ostatnými, ale najmä s deťmi.

Montessori ako pohľad na svet

Montessori perspektíva alebo pohľad sa zakladá na úcte a úžase. Znamená to žiť v úcte k sebe samému a k ľuďom okolo nás – vrátane zvierat a rastlín, veľkých i malých. Je to rešpektovanie Zeme a jej zložiek, živých aj neživých, vesmíru a spleťtých štruktúr, ktoré prispievajú k našej existencii. Je to premýšľanie o tom, ako všetko vzniklo, čo okrem nás je tam vonku a ako to spolu funguje.

Tento úžas a údiv často sprevádza radosť. Montessori je radosť. My (Junnifa a Simone) sme vďaka tomuto obohatenému pohľadu na život zažili spomínanú radosť pri výchove našich detí, pri práci vychovávateľiek a všeobecne pri našich každodenných činnostiach. Montessori pohľad sa sústreďuje na riadenie a zodpovednosť. Bazíruje na pochopení, že medzi vecami existuje vzájomná závislosť a že naše činy, vedomé aj nevedomé, ovplyvňujú všetkých a všetko. Ide o zámer pristupovať k životu s týmto vedomím a konať so zodpovednosťou za seba, druhých, našu spoločnosť a životné prostredie. Je to vedomie, že pri riešení problémov sa najprv pozrieme na seba, a až potom na druhých, najmä na deti.

Táto perspektíva ovplyvňuje všetko, čo robíme, pretože podmieňuje spôsob, akým sa pozeráme na naše vzájomné vzťahy a domovy, spôsob, akým vychovávame svoje deti a možnosti, ktoré hľadáme pre seba, svoje deti a pre okolie. Stáva sa objektívom, cez ktorý sa pozeráme na naše deti.

Montessori ako optika

Keď na deti nazeráme touto optikou, nevnímame ich ako prázdne nádoby, ktoré môžeme naplniť alebo z nich urobiť to, čo si želáme. Naopak, vnímame ich ako ľudské bytosti plné potenciálu, ktoré si zaslúžia rešpekt a sú schopné podieľať sa na vlastnom rozvoji. Našou úlohou ako vychovávateľov, rodičov a opatrovateľov je snažiť sa pochopiť, rozvíjať a vyzdvihnúť to, čo naše deti už majú v sebe.

Deti vnímame ako jedinečné osobnosti s individuálnymi silnými stránkami, schopnosťami a záujmami. Uvedomujeme si, že ich cesta, tempo a skúsenosti sa budú líšiť od toho, čo prežívajú ostatní. Nevnímame ich ako naše kópie ani ich nedefinujeme podľa veku a iných všeobecných popisných znakov. Nesnažíme sa vnucovať im, aby sa prispôbovali konaniu iných, ani ich navzájom neporovnávame. Namiesto toho uznávame a rozvíjame ich individualitu.

Deti vnímame ako schopných ľudí. Dokážu si vybudovať vlastnú jedinečnú osobnosť a v každom štádiu života pre seba veľa urobiť. Uvedomujeme si, že svoje schopnosti môžu neustále zdokonaľovať. Namiesto toho, aby sme robili veci za ne, dávame im príležitosť robiť to, čo dokážu, a keď potrebujú pomoc, pomáhame im, aby to neskôr zvládli samy.

Hľadáme na ne s rešpektom a úžasom. Všímame si ich malé úspechy a žasneme nad ich schopnosťami. Vďaka tomuto rešpektu a úžasu sa rodičovstvo a starostlivosť stávajú radosťou, nie povinnosťou.

Pretože sa na deti pozeráme inak, **začneme sa inak pozeráť aj na seba a svoju úlohu.** Nie sme sochári ani stvoritelia, ale záhradníci. Naša úloha je byť skôr sprievodcami ako učiteľmi. Ako hovorí Kahlil Gibran v knihe „O deťoch“ (pozri stranu s venovaním): „Ste luky, z ktorých vaše deti vyletujú ako živé šípy.“

Montessori ako postoj

Montessori predstavuje postoj k deťom, ako aj k životu ako takému. Je to postoj úcty, pokory, neustálej zvedavosti, otvorenosti a porozumenia, trpezlivosti a dôvery.

Montessori je postoj založený na rešpekte. K dieťaťu pristupujeme v prvom rade ako k ľudskej bytosti, ktorá si zaslúži, aby sa s ňou zaobchádzalo s náležitou úctou. Aj najmenšiemu dieťaťu umožňujeme vyjadrovať svoje názory, voľby a preferencie. Nikoho nesúdime, ale sme otvorení a snažíme sa veci chápať. Keď napríklad dieťa plače, nepovažujeme to za otravné vyrušovanie, ale snažíme sa pochopiť, čo sa nám snaží povedať. Montessori podporuje rešpektovanie jedinečného procesu vývoja a poznávania dieťaťa, jeho schopností a rastu.

V komunikácii používame úctivý tón i slová. Nie sme povýšeneckí. Deti neškatuľkujeme ani im nenadáваме. Nehovoríme s nimi prísne. Uvedomujeme si dopad svojich slov. Dávame im priestor na vyjadrenie, zatiaľ čo my počúvame a premýšľame bez toho, aby sme ich prekríkovali. Dávame im príležitosť zapojiť sa a oceňujeme ich prínos.

Úcta sa prejavuje aj v tom, ako s dieťaťom zaobchádzame a ako sa ho dotýkame. Najskôr ho požiadame o súhlas a potom používame jemné, nežné, nevtieravé dotyky, ktoré zohľadňujú jeho skúsenosti (pokiaľ nie je v ohrození jeho bezpečnosť). Rešpekt prejavujeme aj tým, že svoj domov zariadime tak, aby sme prihliadali na potreby svojho dieťaťa a primerane sa im prispôsobili.

Montessori je postoj založený na pokore a neustálej zvedavosti. Práve zvedavosť a pokora Dr. Montessori a jej neustále kladenie otázok s cieľom pochopiť deti podnietili rozvoj Montessori filozofie. Ako dospelí sa nepovažujeme za „všvedkov“, ktorí majú odpovede na všetky otázky a naplňajú svoje dieťa vedomosťami. Sme skôr „sprievodcovia“, ktorí sa zaujímajú o to, ako kráčať po boku svojich detí a spolupracovať s nimi, učiť sa od nich a s nimi a zostať otvorení novým možnostiam. Budeme pritom naďalej skromní a dovoľíme im, aby sami objavovali a rozvíjali svoju inteligenciu.

Montessori je postoj založený na otvorenosti a tolerancii. Prijímame a vítame deti také, aké sú, so záujmom o ich potreby a ochotou upraviť naše domovy a očakávania, aby sme im umožnili prekviktať.

Montessori je postoj založený na trpezlivosti a dôvere. V interakciách sme rozvážni a ne-reagujeme prirýchlo. Venujeme čas tomu, aby sme pre naše dieťa vytvorili vzor správania a vykonávania rôznych činností. Okrem toho si dávame načas, aby sme mohli pozorovať, čo nám naše dieťa ukazuje. Poskytujeme mu čas a priestor na to, aby mohlo robiť veci, ktoré zvláda, a príležitosti na precvičovanie náročnejších aktivít. Sme trpezliví, keď sa dieťa rozvíja vlastným tempom.

Tak ako záhradník kyprí pôdu veriac, že rastlina vyklíči, tak ako ju prihnojuje veriac, že rastlina vyrastie, pleje, polieva, zastriháva ju, stará sa o ňu, vždy s dôverou, tak aj my veríme, že sa dieťa bude rozvíjať. Pomocou dôverného a trpezlivého prístupu mu prispôsobujeme životné prostredie a vychováваме ho. Dôverujeme jeho schopnostiam konať, myslieť, byť. Pracujeme s ním, aby sme tieto schopnosti rozvíjali, a napokon sa naň mohli spoľahnúť, že ich dokáže používať.

Montessori je viera v potenciál a schopnosti dieťaťa. Viera, že deti dokážu všetko, ak im poskytneme príležitosť a správne prostredie. Viera vo vrodennú dobrotu detí a ich schopnosť učiť sa.

Montessori ako múdrosť

Z mnohých darov, ktoré nám Dr. Montessori odovzdala, je najdôležitejším múdrosť, ktorá spočíva v pochopení toho, ako sa deti vyvíjajú a ako ich môžeme podporiť v ich premene.

Montessori prístup pomáha pedagógom, rodičom a vychovávateľom pochopiť a rozpoznať štádiá vývoja našich detí. Učí nás identifikovať všetky zmeny – aj keď sú ich príznaky sotva badateľné. *Ľudské tendencie* a *vývojové úrovne*, oba Montessori termíny, poskytujú cenný rámec, ktorý nám pomáha pochopiť, viesť a podporovať naše deti pri ich raste a premene na ceste k dospelosti.

Pri opise vývoja dieťaťa použila Dr. Montessori analógiu so zázračným životom motýľov – vajíčko sa premení na húsenicu, tá sa zakuklí a z kukly sa stane motýľ. Deti prechádzajú podobnou cestou a v každom štádiu sú úplne inými bytosťami. Rastú a menia sa, fyzicky aj psychicky. Niekedy sú tieto zmeny zjavné a inokedy ich sotva postrehneme. Niekedy sú nepríjemné – pre dieťa aj pre nás – a je ťažké ich pochopiť. Tieto zmeny sú však súčasťou prirodzenej cesty vývoja na ceste k dospelosti. K rozvinutiu krídel, aby mohli letať. (Krásny príbeh o Junnife a deťoch, ktoré sledujú vývoj motýľa, nájdete v knihe *Cesta húsenice*, ktorá je dostupná v online prílohe na stránke workman.com/montessori).

ĽUDSKÉ TENDENCIE

„Jedným z najväčších prínosov Dr. Montessori do oblasti štúdia detí je otázka ľudských tendencií... tie má človek vrozené. Sú to vlastnosti, sklony, ktoré umožnili človeku od jeho prvých krokov na zemi uvedomovať si svoje prostredie, učiť sa a chápať ho... Keď sa narodí dieťa, vstupuje, tak ako prvá ľudská bytosť, do prostredia, ktoré je preň vytvorené, ale ktoré nepozná. Ak v ňom má bezpečne prežiť svoj život, musí ho nejakým spôsobom spoznať. A ten spôsob predstavujú ľudské tendencie.“

– Margaret E. Stephensonová: *Dr. Maria Montessori – súčasná pedagogička?*

„Ludské tendencie“ sú univerzálne prirodzené sklony ľudských bytostí – spôsoby, akými myslíme, konáme a reagujeme, aby sme sa prispôbili prostrediu a uspokojili svoje materiálne a duchovné potreby. Ich rozvíjanie pomáha dieťaťu pri vnímaní seba samého (ako si osvojuje a objavuje všetko okolo seba, aby si vytvorilo svoju osobnosť) a celkovej „adaptácii“ (ako sa stáva príslušníkom svojej doby, miesta a kultúry). Ludské tendencie sú základom Montessori praxe. Našou úlohou ako vychovávateľov je zabezpečiť vhodné podmienky na to, aby sa mohli naplno prejavovať, a odstrániť všetko, čo by im mohlo prekážať.

Aké sú ľudské tendencie?

Predstavme si na chvíľu, že sme práve vystúpili z lietadla a ocitli sme sa v cudzej krajine. Čo by sme mohli urobiť ako prvé? Možno by sme sa stretli s príbuznými alebo priateľmi a až potom by sme si zobrali taxík do hotela. Neskôr by sme sa možno ubytovali v hoteli, trochu si oddýchlí a vydali sa na prieskum. Mohli by sme navštíviť zaujímavé miesta, ochutnať miestnu kuchyňu, vypočuť si nejakú hudbu alebo ísť do múzea. Cestou späť do hotela by sme sa trebárs zastavili v obchode a nakúpili zopár vecí – s najväčšou pravdepodobnosťou by sme si skontrolovali prepočet meny, aby sme sa zorientovali v cenách. Po návrate do hotela by sme si mohli naplánovať, že napíšeme domov a podelíme sa s rodinou o svoje zážitky. Ale predstavte si, že keď ste sa vrátili, hotel už viac nebol tam, kde pôvodne stál. Možno by ste váhali s ďalším prieskumom, až kým by ste túto situáciu nevyriešili.

Na ceste, ktorú sme práve absolvovali, sa prejavili mnohé ľudské tendencie: skúmanie, orientácia, poriadok, komunikácia, matematická myseľ, predstavivosť, abstrakcia. Tie budeme ďalej rozoberať spolu s ostatnými ľudskými tendenciami: pohyb, práca, exaktnosť, opakovanie, sebazdokonaľovanie, sociálny rozvoj a vyjadrovanie.

Skúmanie

My ľudia skúmame, aby sme spoznali svoje prostredie. Hľadáme, objavujeme a získavame skúsenosti prostredníctvom pohybu, našich zmyslov, intelektu a predstavivosti. Fyzické, kognitívne, sociálne a duchovné skúmanie je pre deti prirodzené. V prvých rokoch života má skúmanie najmä fyzický charakter – novorodenec hľadá matkinu bradavku, batola sa dotýka všetkého, čo má na dosah, dieťa sa šplhá po nábytku. Ako rastie, skúmanie sa stáva viac kognitívnym a sociálnym a neskôr aj duchovným. Práve prostredníctvom skúmania získava naše dieťa referenčné body, ktoré potrebuje na ďalšie skúmanie.

Je toho toľko, čo deti potrebujú spoznať a preskúmať, keď prechádzajú detstvom. *Čo sú to za veci? Ako sa v nich mám orientovať? Ako sa naučím čítať? Písať? Čo je správne? Čo ma baví? Čo je bezpečné? Do akej miery je to zábava? Ako to vzniklo? Aha, ľudia tu boli aj pred mojimi starými rodičmi? Ako žili? Existujú aj iné krajiny, kontinenty, planéty? Kde sú? Čo sa tam deje?*

Deti skúmajú svoje prostredie, aby pochopili a osvojili si svoje miesto, čas a kultúru. Aby sa vedeli správne zorientovať. Keď sa prispôsobia svojmu prostrediu, môžu pracovať na jeho zmene alebo zlepšení.

Naša úloha: Keď dieťa skáče na pohovke, namiesto toho, aby sme ho jednoducho zastavili, môžeme sa pokúsiť pochopiť, čo skúma – možno svoju fyzickú kapacitu alebo zvuk skákania, alebo dokonca to, čo je dovolené a čo nie. Potom mu môžeme poskytnúť vhodné alternatívy pre jeho skúmanie.

Dr. Montessori verila, že dieťaťu mladšiemu ako tri roky by sme mali poskytnúť domov, 3- až 6-ročnému dieťaťu svet a 6- až 12-ročnému dieťaťu vesmír. Keď je dieťa staršie, môžeme do jeho skúmania zahrnúť nové nástroje, dohody alebo hranice, ako aj správne vedenie.

Orientácia

Orientácia je tendencia a schopnosť prispôbiť sa alebo usadiť – začleniť sa fyzicky alebo psychicky do vzťahu k nášmu prostrediu alebo situácii. Predstavuje prvý krok pri skúmaní. Keď je dieťa zorientované, cíti sa bezpečne a má východiskový bod pre skúmanie.

Ľudia majú potrebu vedieť, kde sa nachádzajú a čo môžu očakávať. Je dôležité pozorovať deti a pochopiť, akú mieru orientácie potrebujú, aby sa cítili bezpečne. Orientačným bodom novorodenca je tlkot matkinho srdca alebo hlasy, ktoré pozná už z maternice. Malé dieťa hrajúce sa v parku sa môže obzrieť za seba, aby sa zorientovalo podľa svojho rodiča alebo opatrovateľa, a až potom nadobudne istotu a začne sa neobmedzene pohybovať. Ak dieťa začína chodiť do novej školy, v prvý deň sa bude chcieť zorientovať v tom, kde sú toalety, kde si môže odložiť svoje veci, kde bude obedovať a aký je bežný denný rozvrh. Staršie dieťa získava viac záchytných bodov, nielen fyzických – orientuje sa podľa toho, čo už vie alebo čomu verí v súvislosti s predmetom, ktorý predtým skúmalo, ako aj podľa pravidiel alebo očakávaní.

Naša úloha: Môžeme pripraviť fyzické, kognitívne, sociálne a duchovné prostredie, v ktorom sa naše dieťa bude orientovať. Môžeme mu poskytnúť príležitosti na skúmanie, aby si vytvorilo ešte viac referenčných bodov. Pomôžme mu pochopiť očakávania a hranice jeho prostredia a zabezpečiť, aby malo oporné body, na ktoré sa môže spoľahnúť počas celého dňa – doma, v triede a vo vzájomných vzťahoch. Buďme čo najviac predvídateľní v našich reakciách a interakciách, aby vedelo, čo môže očakávať.

Poriadok

V Montessori často hovoríme „miesto pre všetko a všetko na svojom mieste“. Keď existuje fyzický poriadok, je pravdepodobnejšie, že budeme disponovať aj vnútorným psychologickým a kognitívnym poriadkom. Poriadok môže byť aj logická, predvídateľná postupnosť v každodennom živote detí, na ktorú sa môžu spoľahnúť a ktorá ich ukotvuje. Pre mladšie deti môže byť kotvou nejaká činnosť, napríklad pesnička, ktorú si každé ráno spievajú. Pre staršie deti môže byť kotvou pravidelná plánovaná udalosť, napríklad večera o šiestej hodine. Usporiadanosť zahŕňa tendenciu klasifikovať a organizovať to, čo vieme a čo sa učíme, vráťame myšlienok, hodnôt a pocitov.

Naša úloha: V životnom prostredí dieťaťa vybudujeme poriadok a pomáhame mu tento poriadok udržiavať a obnovovať. Môžeme mu pomôcť rozvíjať zručnosti, vytvárať systémy a usmerňovať ho. Môžeme sa postarať o to, aby malo denné, týždenné a sezónne zvyky a rituály, vďaka ktorým bude vedieť predvídať, čo sa bude diať.

Komunikácia, vyjadrovanie a sociálny rozvoj

Komunikácia je prirodzená tendencia podeliť sa o svoje myšlienky, skúsenosti a obavy, ako aj počúvať a chápať myšlienky a skúsenosti iných. Podporuje ľudskú snahu o sociálne vzťahy a spoluprácu. Bábätká sa rodia so schopnosťou sať, prehĺtať a plakať, čo predstavuje formy komunikácie. Do troch rokov sa dieťa zvyčajne naučí jazyk (jazyky) svojej komunity a dokáže plynule vyjadrovať svoje myšlienky. Potom sa u neho rozvíja schopnosť čítať, písať, spievať, gestikulovať, tvoriť umenie a poéziu a môže sa naučiť hovoriť ďalšími jazykmi.

My ľudia sa túžime vyjadrovať napríklad aj prostredníctvom umenia, hudby a tanca. Sú pre nás zdrojom šťastia. Dokonca aj bábätká sa pri počúvaní hudby pohybujú do rytmu. Väčšinu detí od 3 do 12 rokov prirodzene priťahujú voľné umelecké činnosti. Zdá sa, že od prírody chcú kresliť, maľovať alebo usporadúvať kamene a lupienky do vzorov. Všetky tieto aktivity sú formami vyjadrenia.

Ako cicavce sa snažíme byť súčasťou skupiny a máme sklon k sociálnemu rozvoju. Potrebujeme niekam patriť a spolupracovať. Sociálne prostredie sa rozvíja spolu s dieťaťom – dieťa je súčasťou svojej rodiny; neskôr pribúdajú ďalší opatrovatelia a prostredie sa rozširuje na škôlku alebo skupinu kamarátov; následne na základnú školu a ďalšie aktivity a skupiny. Ich sociálnemu vývoju sa budeme podrobne venovať v šiestej kapitole.

Naša úloha: Deti si ľahko osvojujú jazyk, takže im môžeme pripraviť prostredie so širokou jazykovou podporou tým, že sa s nimi rozprávame (alebo im znakovujeme), čítame, spievame, rozprávame im príbehy a necháme ich pozorovať, ako komunikujeme s ostatnými. Ako rastú, môžeme používať ešte presnejší a bohatší jazyk – namiesto „kvet“ môžeme povedať

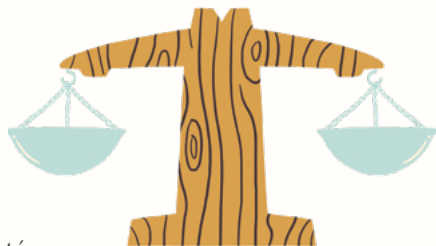
„kvet červeného ibišteka“. Keď sa s nami chcú podeliť o svoje zážitky, myšlienky alebo otázky, doprajeme im čas a pozornosť.

Môžeme im poskytnúť príležitosti a nástroje na umelecké vyjadrenie, napríklad ceruzku a papier, štetce a farby, hudobné prehrávače, texty piesní a nástroje.

Sociálny rozvoj môžeme podporiť učením pravidiel, správania a kultúry očakávanej v našej rodine a komunite. Svojim deťom môžeme pomáhať, keď sa učia, ako vychádzať s členmi našej rodinnej skupiny aj s inými jednotlivcami a skupinami.

Matematická myseľ

Ľudia sa rodia s logickou myslou. Matematickú myseľ používame, keď si v obchode priebežne sčítavame položky. Využíva ju aj dieťa, ktoré odhaduje, kam a ako ďaleko má siahnuť, aby zdvihlo nejaký predmet. Ale aj vtedy, keď mu ponúkame dve sušienky a ono si vyberie tú väčšiu. Matematická myseľ je vždy v prevádzke a spolupracuje s ďalšími dvoma tendenciami, predstavivosťou a abstrakciou.

Naša úloha: Deťom môžeme poskytnúť príležitosti na rozvoj matematického myslenia. Dajme im možnosť, aby riešili problémy, odhadovali, hádali, triedili, kategorizovali, merali a zapájali sa do činností, ktoré si vyžadujú analýzu.

Predstavivosť

Predstavivosť je schopnosť vidieť veci, ktoré nie sú priamo pred nami, vytvárať riešenia, ktoré v súčasnosti neexistujú, a uspokojovať naše potreby. Začína sa prejavovať už v útlom detstve. Malé dieťa sa naučí, že má stále pri sebe rodiča alebo opatrovateľa, dokonca aj keď nie je prítomný v miestnosti. Staršie deti si dokážu predstaviť, ako vyzeral život ľudí v raných civilizáciách alebo na iných miestach, aj keď tam nikdy neboli. Aj prví ľudia si všimli, že zvieratá majú hustú srst, ktorá ich chráni pred nepriaznivými poveternostnými vplyvmi, a vymysleli oblečenie, ktoré by fungovalo rovnako – predstavili si ho a potom ho vytvorili.

Naša úloha: Predstavivosť tvoria konkrétne skúsenosti. Predstavivosť nášho dieťaťa môžeme podporiť tým, že mu v prvých šiestich rokoch poskytneme veľa aktivít na praktické skúmanie a objavovanie okolitého sveta. Starším deťom môžeme rozprávať príbehy o živote a dobe, ktorá sa líši od ich života, a nabádať ich, aby pri tom používali svoju predstavivosť.

Abstrakcia

Abstrakcia je úzko spätá s predstavivosťou. Je to schopnosť vziať podstatu niečoho a preniesť ju na niečo iné. Je to schopnosť vidieť za hranice konkrétneho, interpretovať a zovšeobecňovať. Zatiaľ čo abstraktné myšlienky sú u mladších detí prítomné, až po dovŕšení šiestich rokov sa stávajú naozaj aktívnymi. Abstrahovanie a predstavivosť sa optimalizujú, keď dieťa začne intenzívne chápať realitu. Keď napríklad mladšie dieťa v Montessori triede sčítava zlaté koráliky, dá k sebe päť korálikov a štyri koráliky a potom spočíta, že spolu je ich deväť. Keď staršie dieťa uvidí čísla a znamienko plus, bude vedieť, že ich má sčítať, aby dostalo odpoveď – to znamená, že dokáže abstrahovať.

Naša úloha: Deťom môžeme pomôcť pochopiť kľúčové pojmy, poskytnúť im nástroje na lepšie porozumenie a pripomínať im ich dovtedy, kým si ich neosvoja; napríklad im môžeme ponúknuť reálne predmety, slovníky a pod. Takisto môžeme dieťaťu umožniť, aby využilo svoju predstavivosť a vytvorilo alebo zrealizovalo svoje predstavy. Ide o istú formu abstrakcie.

Pohyb

Pohyb je schopnosť a potreba používať naše telo v priestore. Prostredníctvom neho skúmame svoje prostredie a eventuálne ho zdokonaľujeme. Táto tendencia je u detí veľmi zreteľná. Kolikrát komentujeme, ako naše dieťa nedokáže pokojne sedieť? Vrodená potreba pohybovať sa prispieva k rozvoju dieťaťa.

Manipulácia, ďalší druh pohybu, je dôležitou formou skúmania. Dr. Montessori nazvala ruky „nástrojmi inteligencie“. Naše ruky sú dôležitým nástrojom pri ovládaní prostredia, ako aj pri schopnosti upravovať ho, pracovať s ním a zlepšovať ho.

Naša úloha: Namiesto toho, aby sme dieťaťu bránili v pohybe a aktivite, môžeme mu poskytnúť príležitosti a činnosti, vďaka ktorým bude rozvíjať a zdokonaľovať svoje motorické zručnosti. Dajme mu priestor a miesto na skákanie a behanie. Pokojne mu môžeme poskytnúť predmety, s ktorými dokáže manipulovať a ktoré podnecujú jeho schopnosti.

Práca, presnosť, opakovanie a sebazdokonaľovanie

Prácou zlepšujeme svoje okolie a samých seba. Keď pochopíme svoje prostredie, naša matematická myseľ zvyčajne rozpozná spôsoby, ako ho upraviť, aby lepšie vyhovovalo našim potrebám. Tieto úpravy si môžeme predstaviť a potom ich prostredníctvom práce uviesť do reality. Môže ísť o niečo také jednoduché, ako je premazanie vŕzgajúcej stoličky alebo zhotovenie opasku na náradie s vreckami, do ktorých sa zmestia špeciálne predmety.

Spolu s tendenciou pracovať majú ľudia sklon k presnosti a sebazdokonaľovaniu. Chceme byť presní. Vidno to na deťoch, ktoré sa učia jazdiť na bicykli, písať, šplhať alebo si osvojujú akékoľvek nové zručnosti. Aj keď spadnú alebo zlyhajú, skúšajú to znova. Zdokonaľovať sa znamená túžiť po neustálom zlepšovaní a snažiť sa robiť čo najviac pre seba a pre druhých. Napríklad aj v detských otázkach badáme exaktnosť. Neustále sa pýtajú, hľadajú presné odpovede na otázky týkajúce sa toho, aké veci sú a ako fungujú.

Opakovanie nám pomáha osvojiť si rôzne činnosti. Zdokonaľovaním získavame kontrolu nad prostredím a to nás vedie k sebadôvere a spokojnosti. Keď naše deti do omrzenia robia to isté, konajú na základe prirodzenej ľudskej tendencie a my to môžeme oceniť. Staršie deti vo veku od 6 do 12 rokov si nové zručnosti tiež osvojujú opakovaním, ale nemusí sa im chcieť zakaždým robiť tie isté veci rovnakým spôsobom. Naopak, budú hľadať cesty, ako si aktivitu zopakovať s obmenami.

Naša úloha: Aby sme dieťa podporili v úsilí o sebazdokonaľovanie, môžeme mu vytvárať aktivity, ktoré sú na hranici jeho schopností – nie príliš ľahké a nie príliš ťažké – a neustále pridávať nové úrovne náročnosti. Deti sa totiž častejšie zameriavajú na proces ako na výsledok. Túto snahu môžeme podporiť aj tým, že odoláme nutkaniu pomáhať im, keď sa im nedarí, a dovolíme im zopakovať si jednotlivé kroky. Opakovanie si vyžaduje čas, preto im zabezpečíme časový limit, v ktorom môžu skúmať a opakovať činnosť bez prerušenia.

POZOROVANIA PODPORUJÚCE ĽUDSKÉ TENDENCIE

- Pozorujte svoje dieťa, aby ste zistili, ktoré tendencie sa u neho prejavujú a ako sa podľa nich správa.
- Pripravte svoje domáce prostredie tak, aby bolo nasýtené príležitosťami a aktivitami, ktoré tieto tendencie podporujú.
- Ak časom nejakú konkrétnu tendenciu u dieťaťa nevidíte, hľadajte prekážky, ktoré jej bránia, a snažte sa ich odstrániť.
- Zamyslite sa nad tým, či a ako podporujete tendencie svojho dieťaťa, a zhodnoťte seba a svoj životný priestor. Čo môžete zmeniť alebo urobiť lepšie?

ŠTYRI ÚROVNE VÝVOJA

Štyri úrovne vývoja Dr. Montessori sú rámcom, ktorý opisuje vývoj človeka od narodenia až po dosiahnutie zrelosti (približne 24 rokov). Pomocou nich môžeme pochopiť charakteristické vlastnosti dieťaťa v každom veku, aby sme ho mohli podporovať v priebehu jednotlivých fáz života. Každá úroveň trvá približne 6 rokov: 0 až 6 rokov (útle detstvo), 6 až 12 rokov (detstvo), 12 až 18 rokov (dospievanie) a 18 až 24 rokov (zrelosť). Zaujímavé je, že Dr. Montessori zaradila vek 18 až 24 rokov do detských rokov skôr, ako štúdie o mozgu zistili, že prefrontálna kôra (v ktorej sa nachádza racionálne rozhodovanie) sa vyvíja takmer až do dvadsiatich piatich rokov.

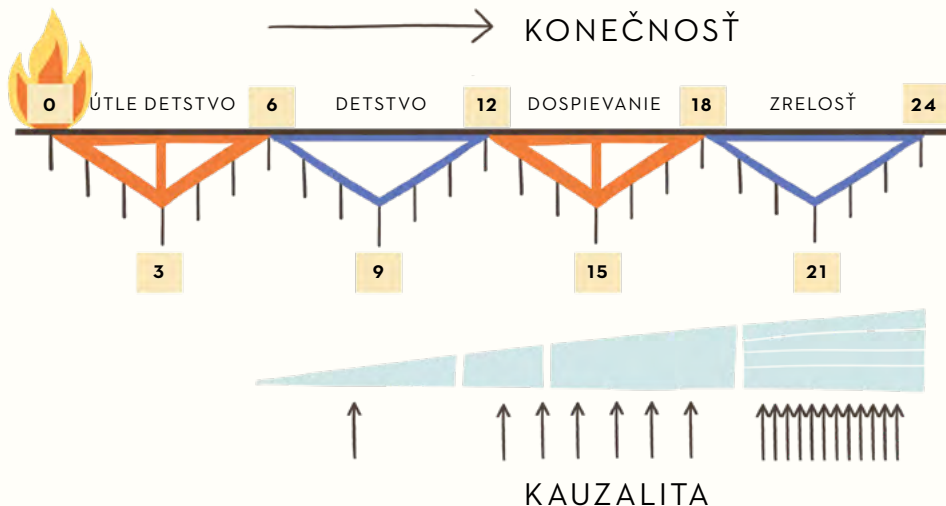
Dr. Montessori použila slovo „znovuzrodenie“, aby opísala zmeny, ktoré nastávajú pri prechode z jednej úrovne do druhej. V každom štádiu sa môže zdať, že sa z neho vykluje nové dieťa s odlišnými vlastnosťami a potrebami, ktoré sa správa podľa svojich ľudských tendencií novým spôsobom a učí sa veci nanovo a inak. Tak ako húsenica prechádza mnohými fyzickými a behaviorálnymi premenami na ceste k tomu, aby sa z nej stal motýľ, podobne dospieva aj naše dieťa.

Každá úroveň nadväzuje na predchádzajúcu, pričom nadobudnutie skúseností z jednotlivých úrovní pripravuje a kladie základy pre tú nasledujúcu. Je dôležité vedieť, že hoci Dr. Montessori uvádza, že každá úroveň trvá približne 6 rokov, moment prechodu nastáva u každého dieťaťa inokedy. Napríklad niektoré deti začínajú prejavovať známky prechodu do druhej úrovne v 5,5 roku a iné v 7 rokoch. Prechod z jednej úrovne do druhej je zvyčajne postupný, pričom dieťa niekedy stojí jednou nohou v jednej úrovni a druhou v druhej. Vek môžeme použiť ako indíciu a všímať si ďalšie charakteristické znaky, o ktorých budeme ešte hovoriť, aby sme rozpoznali, kedy dieťa prechádza z jednej úrovne do druhej.

Keď máme prehľad o jednotlivých úrovniach, môžeme prispôbovať naše metódy, prostredie a reakcie potrebám dieťaťa. Naša úloha ako rodičov, opatrovateľov, vychovávateľov alebo milujúcich dospelých sa mení s tým, ako dieťa prechádza jednotlivými vývojovými úrovňami.

KONŠTRUKTÍVNY RYTMUS ŽIVOTA

Zdroj: Medzinárodná asociácia Montessori (AMI)

Tento diagram predstavila Dr. Montessori v roku 1950 v talianskej Perugii, aby poslucháčom priblížila štyri úrovne vývoja.

- Vidíme štyri opakujúce sa trojuholníky. Každý predstavuje úroveň, ktorá pozostáva zo 6 rokov.
- Prvá a tretia úroveň sa delia na podúrovne; napríklad prvá úroveň vývoja sa skladá z podúrovne 0 – 3 (fáza osvojovania) a podúrovne 3 – 6 (fáza zdokonaľovania a upevňovania).
- Dr. Montessori si všimla, že ľudia sa vyvíjajú v cykloch, po ktorých nasledujú obdobia rýchleho rozvoja a obdobia upevňovania. To bolo v rozpore s vtedajším všeobecne rozšíreným názorom, že ľudský vývoj prebieha lineárne alebo priamočiario, pričom najmladší žiaci sa učia najmenej a starší žiaci sú schopní naučiť sa najviac. Tento tradičný pohľad na vývoj je znázornený v dolnej polovici diagramu (modré trojuholníky znázorňujúce objem vzdelávania od 6 rokov a jeho zvyšovanie do vysokoškolských rokov).
- Úrovně majú spoločné črty. Prvá a tretia úroveň sú označené hrubými oranžovými čiarami, pretože ide o dynamické, výbušné a dramatické obdobia fyzického a psychického rastu. Druhá a štvrtá úroveň sú označené tenkými modrými čiarami, pretože predstavujú pokojnejšie obdobia stabilného rastu. Tomuto v Montessori hovoríme „paralelné úrovne“.

Prvá úroveň (0 až 6 rokov): útle detstvo

Prvá úroveň vývoja sa vyznačuje explozívnym rastom a významnými fyzickými, kognitívnymi a psychologickými zmenami. Dieťa vo veku 6 rokov vyzerá úplne inak ako novorodenec a vie oveľa viac.

Dieťa v prvej úrovni je zmyslovým prieskumníkom. Prijíma senzorické vnemy z prostredia a využíva ich na budovanie svojej inteligencie a osobnosti.

Hoci môže byť rado v spoločnosti iných, dieťa v tejto úrovni sa zameriava na budovanie seba samého, preto uprednostňuje individuálnu prácu alebo činnosť bok po boku s inou osobou. To sa radikálne zmení v druhej úrovni, vo veku 6 až 12 rokov.

Dieťa v prvej úrovni má to, čo Dr. Montessori nazvala absorbujúca myseľ. Od narodenia do 6 rokov prijíma všetko bez námahy a bez akéhokoľvek rozlišovania. Absorbuje pohľady, vône, chute, správanie a kultúru vo svojom okolí. Ide o nevedomý proces, do ktorého nie je zapojená nijaká voľba ani úsilie. Deje sa to automaticky a s ľahkosťou. Jeho myseľ je ako špongia, ktorá nasaje akúkoľvek tekutinu, do ktorej sa ponorí. Nie je schopná rozhodnúť sa, akú časť vody absorbuje – prosto ju nasaje celú. Veci, ktoré naše dieťa vstrebáva, sa stávajú súčasťou jeho osobnosti a jeho ja.

Prvá podúroveň (0 až 3 roky)

Dieťa má naozaj čo robiť. Učí sa chodiť, rozprávať, konať a byť „tu a teraz“. Je to etapa veľkého fyzického rastu a premeny. Dieťa prechádza od obdobia, keď nemá žiadne zuby, k ústam plným zúbkov, od obdobia, keď pije len mlieko, k tomu, že môže jesť všetko, od novorodeneckého plaču k tomu, že dokáže hovoriť možno aj viacerými jazykmi. V tejto etape prechádza od inštinktívneho kopkania nožičkami k pretácaniu, plazeniu, stavaniu, chôdzi, behaniu, skákaniam a vykonávaniu širokej škály pohybov. Od búchania ručičkami až po používanie zdokonaleného pinzetového úchopu (držanie niečoho medzi palcom a ukazovákom) pri špecifických úlohách, ako je šitie a písanie. Od inštinktívneho vyprázdňovania až po ovládanie tohto procesu a samostatné používanie toalety. Od neznalosti sveta k poznaniu fungovania vecí v domácnosti aj mimo nej. Vie premýšľať a riešiť niektoré problémy. Pozná niektoré normy a kultúru svojej skupiny a začína chápať, čo je vhodné. Dokáže si vytvoriť súvislosti a vyvodíť niektoré závery.

Deti vo veku troch rokov, najmä ak sa im dostalo správneho prostredia, sú tvorcovia, ktorí toho už veľa dokázali. Vytvorili si to, čo Dr. Montessori nazvala *duševnými orgánmi* – jazyk, pohyb, kultúru, inteligenciu a vôľu. Úžasné je, že to všetko urobili bez toho, aby si to uvedomovali alebo si na tento proces dokonca pamätali. Preto Dr. Montessori označila deti v tejto fáze za nevedomých tvorcov.

SENZITÍVNE OBDOBIA

„Senzitívne obdobie označuje zvláštnu citlivosť, ktorú ľudská bytosť nadobúda v detskom veku, keď je ešte v procese vývoja. Je to prechodná dispozícia a obmedzuje sa na získanie konkrétnej vlastnosti. Po získaní tejto vlastnosti alebo charakteristiky osobitná citlivosť zaniká.“

– Dr. Maria Montessori: *Tajuplné detstvo*

Senzitívne obdobie je etapa v živote dieťaťa, keď sa zdá, že ho priťahuje určitý aspekt prostredia. Všímame si, že sa neustále vracia k nejakej činnosti alebo ju opakuje. Prostredníctvom tejto činnosti v priebehu určitého obdobia získa novú zručnosť alebo schopnosť. Dieťa ju môže nadobudnúť aj inakedy, ale bude si to vyžadovať oveľa viac úsilia.

Senzitívne obdobia sú mimoriadne aktívne a koncentrované v prvej úrovni vývinu. Dr. Montessori v tejto súvislosti hovorí o lúčoch svetla, vitálnych impulzoch a tvorivej citlivosti. Zatiaľ čo absorbujúca myseľ umožňuje dieťaťu prijímať všetko v prostredí bez rozdielu, senzitívne obdobia, podobne ako lúče svetla, zaostrujú jeho pozornosť na jeden aspekt prostredia. Zručnosti získané v každom senzitívnom období pomáhajú dieťaťu konať podľa jeho ľudských tendencií.

SENZITÍVNE OBDOBIA SÚ PRECHODNÉ. Bez ohľadu na to, či dieťa danú zručnosť získa alebo nie, nakoniec pominú. Dieťa môže činnosť vykonávať hmatateľne (fyzicky) alebo nehmatateľne (mentálne).

SENZITÍVNE OBDOBIA SA PRIRODZENE VYSKYTNÚ U KAŽDÉHO DIEŤAŤA. Potrebujú však, aby ich dospelý podporil prípravou vhodného prostredia a aktivitami v ňom. Napríklad dieťa v senzitívnom období láka jazyk a disponuje schopnosťou rozvíjať jazykové zručnosti. Ak v prostredí jazyk chýba, túto zručnosť si napokon neosvojí.

ROZPOZNÁVANIE SENZITÍVNYCH OBDOBÍ. Senzitívne obdobia sa u väčšiny detí vyskytujú približne v rovnakom čase, takže ich možno predvídať a identifikovať pozorovaním.

Niektoré veci, ktoré možno v senzitívnom období pozorovať, sú:

- príťažlivosť k určitému prvku prostredia,
- zvýšená aktivita a opakovanie vedúce k sústredeniu,
- pocit osvieženia a uspokojenia na konci práce.

Senzitívne obdobia, ktoré sa výrazne prejavujú v prvej rovine, sú:

- Jazyk
 - Hovorená reč: od maternice do 2,5 až 3 rokov
 - Písanie: od 3,5 roka do 4,5 roka
 - Čítanie: 4,5 roka až 5,5 roka
- Odstavenie: od 6 mesiacov do 12 mesiacov
- Poriadok: od narodenia do 5 rokov (s vrcholom medzi 1,5 rokom a 2,5 rokom)
- Drobné detaily a malé predmety: od 1 roka do 4 rokov
- Pohyb
 - Osvojovanie: od narodenia do 2,5 roka
 - Zdokonaľovanie a koordinácia: od 2,5 roka do 4,5 roka
- Zmyslové skúmanie a triedenie
 - Získavanie a zhromažďovanie vnemov: od maternice do 3 rokov
 - Triedenie a organizácia vnemov: od 2,5 roka až do 6 rokov
- Čísla a matematika: od 4 do 6 rokov
- Slušné správanie a zdvorilosť: od 2,5 roka do 6 rokov
- Asimilácia obrazov (ukladanie obrazov/detailov v mysli): od narodenia do 6 rokov
- Hudba: od 2 rokov do 6 rokov

POZNÁMKA: 1. Vek je len orientačný, všetky deti sa vyvíjajú podľa vlastného časového rámca.

2. Ak sa senzitívne obdobie premešká, dieťa sa aj tak bude môcť naučiť danú zručnosť, ale bude to vyžadovať viac úsilia (podobne ako štúdium cudzieho jazyka v dospelosti).

Druhá podúroveň (3 až 6 rokov)

V druhej podúrovni sa dieťa mení z nevedomého tvorca na vedomého pracovníka. Vedené tendenciami k opakovaniu, presnosti a sebazdokonaľovaniu sa 3- až 6-ročné dieťa cielavedomejšie a zámernejšie usiluje o zdokonalenie a zvládnutie schopností, ktoré získalo v prvej podúrovni.

Vo veku od 3 do 6 rokov sú deti aktívne, snažia sa používať ruky a mať kontrolu nad svojím prostredím. Dr. Montessori nazvala toto obdobie „vekom hry“ a hru opísala ako detskú prácu. Deti chcú ovládať jazyk a pohyb presnejšie, chcú lepšie porozumieť svetu okolo seba a robiť veci pre seba. Keby vedeli vyjadriť, čo od nás chcú, povedali by: „Pomôž mi, aby som to urobil sám.“ Ak by to vedeli, tak by to urobili samy. Chcú nástroje, ktoré môžu používať, a chcú sa podieľať na živote okolo seba. Takéto deti sa neustále pýtajú „Čo?“ a „Prečo?“. Chcú poznať názvy vecí a vedieť, ako fungujú. Chcú robiť to, čo vidia robiť dospelých okolo seba. Chcú sa zdokonaľovať ako jednotlivci a vybojovať si nezávislosť prostredníctvom schopnosti postarať sa o seba – ako ješťa obliekať sa a samostatne používať toaletu.

Dospelý a prostredie pre dieťa v prvej úrovni

Našou úlohou v tejto etape je poskytnúť dieťaťu bezpečie a bezpodmienečnú lásku a pripraviť náš domov podľa odporúčaní Dr. Montessori tak, aby bol príjemný a predvídateľný. Domov je láskou naplnené výchovné prostredie so stálou starostlivosťou. Prostredie je pripravené s ohľadom na estetiku a poriadok, naplnené bohatými jazykovými a zmyslovými vnemami. Vecami, ktoré dieťa môže vidieť, dotýkať sa ich, cítiť ich vôňu, chuť a počuť ich. Zabezpečíme, aby malo možnosť skúmať prostredníctvom pohybu, manipulácie a svojich zmyslov, a voľne objavovať interiér aj exteriér.

V prvej úrovni bude dieťa:

- Rozvíjať koordinovaný pohyb.
- Rozvíjať svoju inteligenciu (porozumenie otázkam „Čo?“, „Kde?“ a „Ako?“ v ich bezprostrednej blízkosti). Je pripravené vstúpiť do sveta.
- Učiť sa usporiadať a klasifikovať svoje vnemy (napr. od najsvetlejšieho po najtmavší, od najmenšieho po najväčší, od najhladšieho po najdrsnejší).
- Zdokonaľovať svoje zmyslové vnímanie, aby mohlo robiť vlastné úsudky.
- Rozvíjať jazyk(y) prostredia.
- Rozvíjať samostatnosť (napr. obliekať sa, starať sa o svoje telo).
- Rozvíjať svoj jedinečný charakter a osobnosť a prispôbovať sa svojej dobe, miestu a kultúre.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Montessori pre deti***.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si môžete zakoupit celou knihu.